

Ганна Індиченко,
зав. відділу НБУВ,
канд. іст. наук

ІНСТИТУТ ІСПАНІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

У статті висвітлюється історія та сучасна діяльність Інституту Іспанії як складника сучасного інформаційного європейського наукового простору, внесок організації у міжакадемічну співпрацю, визначаються особливості організаційної структури Інституту, функції та завдання, місце у системі наукових комунікацій.

Ключові слова: Інститут Іспанії, академія наук, науковий простір, інформаційне суспільство.

Пріоритетне значення у сучасному світі мають дослідження у галузі наукової інформації, яка набуває дедалі більшого значення в умовах формування суспільства знань. Останні десятиріччя характеризуються прискореним розвитком інформаційних технологій, відбувається становлення єдиного світового інформаційного наукового простору та інтеграція в нього національних наукових систем. Нинішнє століття характеризується також глобальними викликами та глибокими трансформаційними процесами. У цьому відношенні зростає роль національних академій наук, які є рушіями суспільного прогресу, мають високий рівень наукового потенціалу та є провідними експертами з питань науково-технологічного розвитку.

Останнім часом спостерігається підвищення інтересу до академічної форми організації науки, аналізується місце та роль академій наук у становленні світового інформаційного наукового простору. Серед останніх вітчизняних досліджень, які висвітлюють питання організації світового наукового простору, ролі та місця в ній української науки, привертають увагу монографія «Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір» [1], фундаментальне видання «Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування» [2], збірник наукових статей «Наука України у світовому інформаційному просторі» [3], публікації українських науковців у фахових журналах «Наука та наукознавство» та «Вісник Національної академії наук України». Низку статей з питань організації академічної науки окремих країн Європи опубліковано у фахових наукових виданнях автором

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
статті [4]. Проте, у вітчизняній науці ще обмаль праць, присвячених досвіду організації академічної науки окремих країн Європи. У цьому контексті цікавим видається представлення науковому загалу інформації з діяльності Інституту Іспанії, як координаційного міжакадемічного об'єднання та королівських академій наук, що входять до його складу, зокрема в контексті інтеграції в європейський та світовий науковий інформаційний простір. Пропонована стаття може становити також пізнавальну та практичну цінність з огляду на висвітлення окремих аспектів організації академічної науки в королівстві Іспанія, яке має давню історію, сформовані наукові традиції та вагомий доробок у розвитку європейської науки.

Інститут Іспанії – найбільша наукова установа країни, яка координує наукове і мистецьке життя королівства, об'єднує видатних діячів різних галузей науки і техніки, літератури та мистецтва. Інститут було засновано 1 січня 1938 р. міністром освіти Педро Сайнс Родрігісом за ініціативи іспанського філолога і письменника Еухеніо д'Орса, іспанського архітектора Педро Могуруса та іспанського літературного критика й історика Агустина Гонсалеса Амезуа. Інститут створювався з метою координації співпраці між королівськими академіями, покращення їхньої роботи, зміцнення наукового «братерства», формування єдиного академічного національного представництва в Іспанії, представлення інтересів іспанської академічної науки за кордоном [5].

Інститут розміщується у м. Мадриді і підпорядковується Міністерству освіти через секретаріат Міністерства університетів. Нормативними документами Інституту є Статут (1947 р.), Регламент та «Норми щодо взаємовідносин Інституту Іспанії з регіональними академіями» (1979 р.) [6]. 17 вересня 2010 р. прийнято королівський указ, яким регулюється сучасна діяльність Інституту, яка пов'язується із таким напрямом: 1) координація роботи королівських академій, що входять до його складу, а також академій, асоційованих з Інститутом при повному дотриманні принципів їхньої автономії, самоврядності та фінансового забезпечення; 2) координація виконання усіх функцій та повноважень, які можливо реалізувати спільно із академіями наук, що входять до складу Інституту; 3) поширення наукового знання в суспільстві через координацію діяльності королівських академій наук; 4) підтримання «постійного діалогу» між королівськими академіями наук та суспільством; 5) представлення загальних інтересів королівських академій наук, що входять до складу Інституту [7].

Інститут заохочує розвиток міждисциплінарних досліджень і заходів, які становлять значний інтерес, сприяє популяризації академій наук у суспільстві, зокрема висвітленню їхньої діяльності у засобах масової

інформації; налагоджує співпрацю з іншими академічними установами Іспанії; співпрацює з міжакадемічними об'єднаннями інших країн та міжнародними науковими організаціями; підтримує ініціативи, спрямовані на збільшення присутності жінок у академічному співтоваристві та у керівних академічних органах.

Напрямами наукової діяльності Інституту є: проведення наукових конференцій, симпозіумів, «круглих столів»; організація лекційних курсів для студентів іспанських університетів; публікація наукових праць з інноваційних проблем та за актуальними напрямами наукового життя; організація конкурсів з окремих наукових проблем; присудження премій та нагород. Інститут також готує рекомендації та експертизи з актуальних, суспільно важливих проблем за дорученням вищих органів влади та управління країни.

Щорічно Інститут проводить урочисті сесійні засідання: у січні – з нагоди свого заснування; 23 квітня – з нагоди проведення популярної книжкової ярмарки в Мадриді, приуроченої до Міжнародного дня книги; у жовтні – з нагоди відкриття нового академічного року. Кожний четвер місяця Інститут проводить поточні сесії. Інститут об'єднує дійсних членів іспанських королівських академій які входять до його складу. Дійсні члени Інституту формують найвищий керівний орган – Загальні збори. Керівництво поточною роботою Інституту здійснює Правління у складі президента, двох віце-президентів, генерального секретаря, заступника секретаря, цензора, скарбничого, бібліотекаря, бухгалтера та керівника канцелярії. Правління координує поточну діяльність Інституту.

Президент та секретар затверджуються Міністерством освіти, після відповідного їх обрання на сесійних академічних засіданнях. Термін повноважень президента складає вісім років. Секретар призначається на довічний термін. Інші члени Правління обираються на чотири роки з правом переобрання на новий термін. Засідання Правління проводиться раз на місяць, або за ініціативи президента в будь-який інший час. Рішення на засіданнях ухвалюються шляхом відкритого голосування. В окремих випадках допускається таємне голосування. Президент має право оголосити канікули з липня по вересень включно. Президент очолює Правління, представляє Інститут у всіляких заходах, головує на урочистих та поточних засіданнях, координує розвиток дискусій та обговорень під час засідань, виголошує склад комісій, визначених Правлінням, взаємодіє із Міністерством освіти та іншими органами влади. Перший та другий віце-президенти заміщують президента у випадку вакансії цієї посади, через його хворобу або тимчасову відсутність.

На сучасному етапі керівний склад Інституту представляють: президент – відомий іспанський філолог, Хосе Мануель Блекуа, чинний директор Королівської академії Іспанії; генеральний секретар – Педро Гарсія Баренно, член Королівської академії точних, фізичних і природничих наук; віце-президент – Гонсало Анес і Альварез де Кастрільон, а також представники від восьми королівських академій, що входять до Інституту Іспанії [8].

З жовтня 1979 р. було введено категорію асоційованого члена Інституту Іспанії, яким можуть стати регіональні академії [9]. Академії або інші науково-дослідні установи, що мають намір приєднатися до Інституту мають звернутися з відповідним поданням до Правління з письмовим обґрунтуванням своїх намірів, висвітленням історії академії, напрямів наукової та культурної діяльності, кількості членів, переліком періодичних видань, що видаються установою. Заява на вступ розглядається Правлінням у місячний термін. Асоційовані члени Інституту збирають на конгрес, який відбувається під егідою Правління. Вони мають право використовувати логотип Інституту в своїх публікаціях. Із Інститутом асоційовані регіональні академії наук Іспанії, які розміщуються в автономних областях королівства – 19 академій наук Андалусії, 4 академії наук Арагона, 4 академії наук Болеарських островів, 3 академії наук Канарських островів, 1 академія наук Кантабрії, 2 академії наук Кастилії–Ла–Манчі, 5 академій наук Кастилії–Ліон, 3 академії наук Каталонії, 1 академія наук Естремадури, 3 академії наук Галісії, 2 академії наук Мадриду, 4 академії наук Мусії, 1 академія наук князівства Астурія, 3 академії наук Валенсії [10]. Загалом, Інститут Іспанії об'єднує 53 регіональні та вісім офіційних академій – Королівську академію Іспанії; Королівську академію історії; Королівську академію образотворчих мистецтв Св. Фернандо; Королівську академію точних, фізичних і природничих наук; Королівську академію суспільних і політичних наук; Королівську національну академію медицини; Королівську академію юриспруденції і законодавства; Королівську національну академію фармацевтики.

Головною умовою побудови інформаційного суспільства є наявність інформаційних ресурсів та надання широкого доступу до них. Інформаційна політика королівських академій, що входять до складу Інституту Іспанії є одним із пріоритетів їхньої діяльності. Насамперед, це стосується наповненості академічних сайтів, які висвітлюють напрями наукової та культурно-просвітницької роботи академій, презентують спільні міжакадемічні та міжнародні проекти, надають вільний доступ користувачам сайтів до електронних версій академічних видань.

Наукова робота Королівської академії Іспанії реалізується, головним чином, через видання словників. Академією підготовлено одноосібно або у співпраці з іншими академічними установами – «Словник іспанської мови», «Базовий словник іспанської мови», «Словник студента», призначений для студентів інститутів та коледжів іспаномовних країн, «Практичний словник студента», «Словник американізмів», «Пан-латиноамериканський словник труднощів», «Новий історичний словник іспанської мови», «Нову граматику іспанської мови» [11]. Веб-сайт Академії містить повну інформацію про словникові видання. Характерно, що через свій офіційний сайт Академія в режимі он-лайн надає користувачам консультації у пошуку тих чи інших термінів, зокрема через використання електронної версії «Панамериканського словника труднощів» [12]. Проводиться цілеспрямована робота з популяризації унікальних документів і матеріалів з іспанської літератури, зокрема через спільну роботу Бібліотеки Королівської академії Іспанії та Віртуальної бібліотеки Мігеля Сервантеса. За участі Академії зроблено звукозапис роману Мігеля де Сервантеса «Дон Кіхот», що є особливо актуальним для осіб із вадами зору. В Бібліотеці розміщено також матеріали з іспанської мови, її історії та методики викладання, словники, посібники та підручники. Тут також представлено розділ, присвячений історії – всесвітній, іспанській та латиноамериканській. В електронній версії представлено колекції архівних документів з Королівської академії Іспанії та низки академії країн Латинської Америки.

Одним із головних напрямів наукової роботи Королівської академії історії є упорядкування «Іспанського біографічного словника», який включатиме близько 40 000 біографій найвидатніших особистостей з усіх галузей – від найдавніших часів до сучасності. Завдяки електронній версії Словника, інформація, вміщена у ньому, буде не тільки зберігатися, але й редагуватиметься та оновлюватиметься. 8–9 червня 2000 р. в Мадриді, з метою визначення критеріїв співпраці за цим проектом, відбулися дні «Іспанського біографічного словника» за участі президентів та керівників провідних академії Іспанії та Латинської Америки, а також науковців інших країн. Королівська академія історії визначена як головний координуючий орган з підготовки та видання Словника [13].

Королівська академія образотворчих мистецтв Св. Фернандо сприяє дослідженню та розвитку мистецтва (живопису, скульптури, архітектури, музики) та збереженню культурного надбання Іспанії; організовує та проводить виставки, концерти, конференції, присуджує премії, здійснює видавничу діяльність, надає консультації та рекомендації вищим органам

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
 влади та управління країни за профілем своєї діяльності. Сьогодні Академія поєднує функції наукового та освітнього закладу. Це також другий за значенням арт-центр Мадриду. Основний корпус Академії функціонує як музей та картинна галерея [14]. У Архіві Академії зберігається 815 рукописів, а також понад 4000 документів з питань викладання образотворчого мистецтва та художньої діяльності від XVIII ст. до сьогодення. До послуг читачів – довідково-бібліографічний відділ; комп'ютеризований каталог; зведений каталог бібліографічного надбання; відділ абонементу; читальна зала. З 1993 р. відбувається процес оцифрування документів. Академія активно співпрацює з Віртуальною бібліотекою Мігеля Сервантеса, на сайті якої у вільному доступі представлено електронні варіанти академічних періодичних видань, архівні документи, що зберігаються в Академії, матеріали академічних дискурсів, каталоги творів мистецтва, представлені в музеї Академії.

Одним із напрямів діяльності Королівської академії точних, фізичних і природничих наук Академії є розробка наукової термінології. Робота в цьому напрямі здійснюється з 1848 р., коли Академія почала впорядковувати «Словник наукової термінології з природничих наук», перший том якого вийшов у 1930 р. як «Технологічний іспано-американський словник». Через нестачу фінансових асигнувань подальша робота над словником припинилася. Королівським указом від 27 квітня 1935 р. на Академію було покладено завдання розробити «Словник науково-технічної термінології». На даний момент вийшло друком три його томи (1983, 1992, 1996 рр.), готується до публікації четвертий том. З метою удосконалення наукової освіти у середній школі, Академія наук опублікувала два видання «Повного наукового словника». З 1988 р. Академія розробляє «Програми розвитку і популяризації науково-технічних досягнень», в рамках яких проводить у вищих навчальних закладах, музеях, закладах культури, цикли лекцій та конференцій, які мають науково-просвітницьке спрямування та розкривають значення і досягнення точних наук в житті суспільства [15]. Веб-сайт Академії надає вільний доступ до періодичних видань установи, звітів, матеріалів симпозіумів тощо. Оперативно подається інформація про заходи, які Академія планує організувати.

Королівська академія суспільних і політичних наук досліджує проблеми політології, філософії, соціології; публікує архівні документи та наукові праці; співпрацює з науковими установами зарубіжних країн; надає консультації та рекомендації вищим органам влади та управління країни в рамках своєї наукової компетенції [16]. Діяльність Королівської академії суспільних і політичних наук спрямована на дослідження інтеграційних

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 процесів Іспанії у Європейський Союз; міграційного руху Іспанії в минулому та на сучасному етапі; шляхів реформування системи вищої освіти та ін. В останні роки Академія успішно реалізує проект «Трибуни», метою якого є розробка тематики наукових досліджень, в тому числі інноваційних проблем загальнодержавного та загальноєвропейського значення. Сайт установи надає широку інформацію щодо історії та поточної діяльності Академії; науковці отримують змогу ознайомитися зі звітами установи та останніми новинами з діяльності Академії.

Королівська національна академія медицини сприяє проведенню досліджень в галузі медицини; організовує конференції, семінари, симпозиуми; здійснює видавничу діяльність; присуджує премії та нагороди; співпрацює з іншими академіями; надає консультації та рекомендації вищим органам влади та управління країни за профілем своєї діяльності. У 2011 р. відбулася презентація «Медичного словника іспанської мови», робота над яким проводилася фахівцями Академії протягом шести років [17]. Характерно, що Словник має електронну версію, яка постійно оновлюється. На сайті Академії розміщено он-лайн каталог бібліотечного фонду установи. Відео- та фотоінформацію важливих подій з діяльності Академії можливо відстежити на академічному порталі RANM-tv.

Королівська академія юриспруденції і законодавства представляє на своєму офіційному сайті електронний бібліотечний каталог, цифровий каталог наукових власних періодичних видань та проектів [18]. Невід'ємною частиною наукової роботи установи є проведення міжнародних конференцій, симпозиумів та семінарів. Серед останніх таких заходів варто назвати конференції: «Особливості міжнародного права Суверенного Мальтійського Ордену» та «Основи свободи», а також цикли семінарів: «Актуальні питання безпеки і гігієни праці на робочому місці», «Філософія права», «Комерційне право», «Трудове право», «Процесуальне право», «Цивільне право». Семінари: «Рівність чоловіків та жінок: шлях від утопії до реальності», «Право на житло: відповідальність вищих органів влади та управління», «Свобода віросповідання у Латинській Америці та Європі: порівняльний аналіз».

Королівська національна академія фармацевтики підтримує та проводить дослідження в галузі фармацевтики та дотичних галузей; виконує дорадчі функції для вищих органів влади та управління країни за профілем своєї наукової діяльності; проводить видавничу роботу; підтримує наукові контакти з іспанськими та іноземними установами; співпрацює з фармацевтичними факультетами вищих навчальних закладів Іспанії; організовує та проводить конференції, симпозиуми, форуми; здійснює

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 моніторинг змін у фундаментальних та технічних науках (поява нових технологій, розробок, наукових напрямів), а також у фармацевтичній. Під патронажем Академії, а також академії фармації країн Латинської Америки, реалізується проект «Забуті хвороби». Цією назвою об'єднано групу інфекційних та паразитарних інфекційних тропічних захворювань, що вражають, здебільше найбільш вразливе населення у відсталих районах Азії, Африки та Латинської Америки [19]. Актуальні обговорення, конференції та засідання знаходять своє відображення на академічному порталі Canal TV RANF. Серед останніх таких заходів конференції: Глобальне потепління та зміна клімату в Іспанії; Біокераміка та фармація: вдале поєднання; Клітинний цикл та рак; Гіпертонія та її медикаментозне лікування; теломераза та старіння; цикл конференції, присвячені діагностиці та лікуванню хвороби Альцгеймера.

На популяризацію власної наукової діяльності, академії наук, що входять до складу Інституту та науки загалом спрямована видавнича діяльність Інституту Іспанії. Зокрема, щорічно публікуються монографії за окремими науковими напрямками, збірники матеріалів конференцій та симпозиумів, «Щорічник», «Бюлетень Інституту Іспанії», «Каталог видань Інституту Іспанії». Окремим виданням виходять «Матеріали урочистих сесій». Електронним виданням, яке інформує про поточну діяльність Інституту та академії, що входять до його складу, є «Інформативний бюлетень Інституту Іспанії».

Інститут організовує конкурси наукових праць за широкої оповіщеності громадськості, після погодження із Правлінням програм конкурсів в кожному окремому випадку. У грудні кожного року Інститут організовує вшанування найстаршого дійсного члена, яке полягає у нанесенні йому візиту членами Правління та вручення подарунку як знаку пошани. Інститут також публікує відповідне видання, присвячене діяльності найстаршого члена – «На пошану найстаршого академіка».

Інститут інтегрований у міжнародне наукове середовище через участь у міжнародних конференціях, симпозиумах, розробку спільних проектів, зокрема з академіями наук тих країн, де іспанська мова є ознакою культурної ідентичності. Інтенсивна міжнародна співпраця здійснюється із науковими організаціями Португалії, Італії, Канади та країн Латинської Америки. Інститут Іспанії є членом Союзу європейських академії наук. У 2008 р. в Мадриді відбулося засідання цієї авторитетної міжнародної організації за участі Інституту та провідних академії наук Іспанії [20]. Інститут також співпрацює із Ізраїльсько-палестинською науковою організацією та низкою науково-дослідних установ Іспанії та закордону.

Інститут Іспанії, таким чином, функціонує як ефективне міжакадемічне об'єднання королівства, координує діяльність провідних академій наук країни та академій наук автономних областей королівства, представляє академічну науку Іспанії в міжнародному академічному середовищі, проводить видавничу діяльність, є організатором та співорганізатором заходів, спрямованих на популяризацію діяльності академій наук, що входять до його складу або асоційовані з Інститутом.

Академії, що входять до складу Інституту, активно розробляють власні електронні ресурси, опікуються їхнім змістовним наповненням, яке відображає наукову роботу академій, проводять оцифрування бібліотечних та архівних фондів. Спільно з іншими науковими та культурно-просвітницькими установами Іспанії королівські академії активно задіяні у проекті віртуальних бібліотек.

Примітки

¹ Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір / за редакцією акад. О. С. Онищенко, д-ра екон. наук, Б. А. Маліцького – К., 2007. – 680 с.

² Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / [гол. ред. Б. С. Патон]. – К.: Вид-во КММ, 2008. – 624 с.

³ Наука України у світовому інформаційному просторі / [гол. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2008. – Вип. 1. – 96 с.; Наука України у світовому інформаційному просторі / [гол. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2008. – Вип. 2. – 96 с.

⁴ *Індиченко Г. В.* Використання інтелектуальних інформаційних технологій при формуванні джерельної бази історії академічної науки зарубіжних країн (на прикладі формування бази даних Лондонського Королівського товариства) // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 16 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. АБУ; Редкол.: О. С. Онищенко (гол.) та ін. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 221–228; *Індиченко Г. В.* Естонська академія наук: сучасний стан / Дванадцята всеукраїнська конференція молодих істориків освіти, науки і технік та спеціалістів: Матеріали конференції, 20 травня 2007 р., м. Київ. – С. 110–119; *Індиченко Г. В.* Литовська академія наук // Чотирнадцята всеукраїнська наукова конференція молодих істориків освіти, науки і техніки та спеціалістів (20 травня 2009 р.). – К., 2009. – С. 96–104; *Індиченко Г. В.* Форми мотивації молодих учених: досвід Нідерландської Королівської академії наук і мистецтв // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К.: Видавництво Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «НВЦ», 2010. – Вип. 27. – С. 291–299; *Індиченко Г. В.* Академічна наука: від становлення до сучасності // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К.: Видавництво Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «НВЦ», 2010. – Вип. 28. – С. 597–608.

⁵ Salustiano Del Campo Urbano The Institute of Spain / Salustiano Del Campo Urbano // ALLEA. Biennial Yearbook. – 2003. – P. 167–174.

⁶ Estautos [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insde.es/pages/seccion/01/normat/esta.pdf>. – Загол. з екрану; Normas internas para la relación de las Academias provinciales o territoriales con el Instituto de España [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insde.es/pages/seccion/01/normat/norm.pdf>. – Загол. з екрану; Reglamento [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insde.es/pages/seccion/01/normat/regl.pdf>. – Загол. з екрану.

⁷ Real Decreto 1160/2010, de 17 de septiembre, por el que se regula el Instituto de España [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insde.es/pages/seccion/01/normat/esta.pdf>. – Загол. з екрану

⁸ Composición de la Mesa Directiva [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insde.es>. – Загол. з екрану.

⁹ Salustiano Del Campo Urbano The Institute of Spain / Salustiano Del Campo Urbano // ALLEA. Biennial Yearbook. – 2003. – P. 168.

¹⁰ Academias Asociadas Instituto de España [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.insde.es/asociadas.htm>. – Загол. з екрану.

¹¹ La política lingüística panhispánica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rae.es/rae%5CNoticias.nsf/Portada4?ReadForm&menu=4>. – Загол. з екрану.

¹² Consultas lingüísticas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rae.es/rae/gestores/gespub000018.nsf/votodosporId/651DD2E435FC3039C12571F8003AAE85?OpenDocument>. – Загол. з екрану.

¹³ DICCIONARIO BIOGRÁFICO ESPAÑOL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rah.es/pdf/Dossier%20presentaci%C3%B3n%20DBE%20289-6-2009%29.pdf>. – Загол. з екрану.

¹⁴ Historia de la Colección [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rabasf.insde.es>. – Загол. з екрану.

¹⁵ Introduction [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rac.es/6_1.php. – Загол. з екрану.

¹⁶ Real Academia de Ciencias Morales y Políticas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.racmuy.es/menu.htm>. – Загол. з екрану.

¹⁷ LA RANM PRESENTA EL PRIMER GRAN DICCIONARIO DE TÉRMINOS MÉDICOS ESCRITO EN ESPAÑOL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ranm.es/2011/1402-acto-de-presentacion-del-diccionario-de-terminos-medicos.html>. – Заголовок з екрану.

¹⁸ Fines y Objetivos [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rajyl.insde.es/Default.asp?strClass=A&strType=1>. – Загол. з екрану.

¹⁹ The project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enfermedadesolvidadas.com/english.html>. – Загол. з екрану.

²⁰ ALLEA. Biennial Yearbook 2008 History, Culture and Environment: Contributions of Humanities and Social Sciences to the European Research Area [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.allea.org/Content/ALLEA/Publications/BY2008-final.pdf>. – Загол. з екрану.